

Türkiyede Muhasebe, Finansal Raporlama ve Denetim Hizmetlerinin Gelişimi Hakkında Bazı Görüşler(*)

*Necdet Kesmez
Sayıştay Üyesi*

Güncellik

1. Yirmibirinci yüzyılın eşiğinde yaşayageldiğimiz değişim, başdöndürücü bir hız kazanmıştır. Ekonomide, sosyal hayatta, kültürde, bilimde, teknolojiye, kısacası her alanda esen değişim rüzgarının değmeden geçtiği hiçbir şey yoktur.

Son zamanlarda toplumumuzda demokrasi, her alanda şeffaflaşma, vatandaş hakkı gibi kavramlar daha bir derinlik ve önem kazanmakta; bir anlamda bu kavramların ete kemiğe büründürülmesi arayışları sürmektedir. Deyim yerindeyse dünya küçülmekte ve artık her alanda globalleşmeden ya da entegrasyondan söz edilmektedir. Özelleştirme, teorik ve pratik boyutlarıyla toplumumuzun gündemine girmiştir. Ülkemizin gündemini işgal eden bir başka olgu da toplumumuzun her kesimini sarsan yolsuzluk iddialarıdır.

Bu olgular ve gelişmeler toplumumuzun gerçek anlamda bir muhasebeye ve bağımsız denetime olan ihtiyacını daha da artırmaktadır.

Bu ihtiyaca paralel olarak, ülkemizde muhasebe artık gerçek içsel dinamiklerine kavuşma yoluna girmektedir. Muhasebe vergi toplamının bir aracı olarak değil, kendisine mikro ve makro anlamda çok işlevler yüklenen bir kavram olarak algılanmaya başlanmıştır. Günümüzde muhasebe Devletin yanı sıra yöneticilerin, yatırımcıların, kredi kurumlarının, meslek kuruluşlarının ve hatta medyanın ilgi alanları içine sokulmaktadır.

Baska bir anlatımla muhasebe, bir çok kesim için ortak dili haline gelmektedir. Muhasebecilik ve bağımsız denetçiliğin giderek önem kazandığı bir süreç yaşanmaktadır.

Bu bakımlardan, Dünya Bankası'nca hazırlanan "Türkiye'de Muhasebe, Finansal Raporlama ve Denetim Hizmetlerinin Gelişimi" konulu raporun temas ettiği konu ve sorunların tartışılmasının tam zamanıdır.

Otorite Eksikliği

2. Raporda, mesleğin gelişimi için objektif kararlar üretecek bir otoriteye olan ihtiyaç vurgulanmaktadır.

(*) 12.14 Ocak 1994 tarihleri arasında Ankara'da TÜRMOB ve DÜNYA BANKASI tarafından ortaklaşa düzenlenen "Türkiye'de Muhasebe, Finansal Raporlama ve Denetim Hizmetlerinin Gelişimi" yönelik sempozyumda Dünya Bankası Raporu üzerine yapılan yorumdur.

Gerçekten ülkemizde bu alanda otorite çokluğunun yarattığı bir otorite boşluğu bulunmaktadır.

Raporda Maliye Bakanlığının bu işe girmiş olmasının ilerde sakıncalar doğuracağı belirtilmektedir. Ancak bu tespiti katılıyor olmakla birlikte bir olgunun altının çizilmesinde de yarar görmekteyiz. Mesleğin tarihsel gelişimine bakıldığında Maliye Bakanlığının mesleğe olumlu katkıları da yadsınmaz.

Doğal olanı ve özleneni mesleğin kendi iç dinamiğiyle kendi otoritesini yaratmasıdır.

Ancak bu aşamada, Raporda sözü edilen otorite ihtiyacının çok katımlı bir kurul oluşturularak karşılanması daha uygun olacaktır.

Standartlar

3. Raporda, "genel kabul görmüş ulusal muhasebe ve denetim standartlarının ve bu hizmetlerin gelişmesi için ulusal sorumluluğun belirli olmaması" bir eksiklik olarak dile getirilmektedir.

Bu tespitin yerinde olduğu kuşkusuzdur.

Konuya önce muhasebe standartları açısından yaklaşacak olursak, kabul edelim ki, muhasebe standartları kavramı yadsınacak bir konu değildir. Muhasebe standartları hayatın içinden gelen dinamik ilkelerdir. Bu yüzden bu standartların değişen koşullara ayak uydurması çok kolaydır.

Ancak ülkemizde 1.1.1994 de uygulanmaya başlanan Tekdüzen Muhasebe Sistemi de bir olgu olarak karşımızdadır.

Tekdüzen Muhasebe Sisteminin hazırlanmasında genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ağırlık verildiğinden ileride muhasebe standartlarına geçiş daha kolay olacaktır. Ancak Tekdüzen Muhasebe Sisteminden muhasebe standartlarına geçiş hafife alınmamalıdır. Standartlara geçişin mekanizmalarının ve zamanlamasının çok iyi planlanması gerekmektedir. Bu bakımdan, bir yandan Tekdüzen Muhasebe Sistemi uygulamaları sürdürülürken diğer yandan standartları oluşturan çalışmalarının yaşanmış deneyimler ışığında başlatılması ve zaman içinde muhasebe standartlarına dayalı bir muhasebe anlayışına geçilmesi yerinde olacaktır.

Denetim standartları meselesine gelince, bu standartlara olan ihtiyacımız açıktır.

Ancak bu vesileyle bazı gerçeklerin gözden uzak tutulmamasında da yarar vardır.

Kamu kesiminde denetim geleneği çok uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Bu geleneğin yazılı ve yazılı olmayan kurallar yarattığı ve bu kuralların denetim standartlarına yaklaşan çok önemli yanlarının bulunduğu da bir gerçektir. Kamu kesiminde denetim standartlarına olan ihtiyaçtan çok dene-

tim anlayışında değişikliğe ihtiyaç bulunmaktadır. Kamu kesiminde dış denetim kavramının iyice özümsemesi gerekir.

Özel kesimde kamu kesiminde olduğu kadar köklü bir denetim geleceğimizin bulunmadığı aşıkardır. Denetim standartlarına bu kesimin ihtiyacı bu bakımdan daha fazladır.

Bu vurgulamaları yaparak, ulusal denetim standartlarının belirlenmesi önerisini destekliyoruz. Ulusal denetim standartlarından kamu ve özel sektörü birlikte kavrayan standartları kastettiğimizde kuşku yoktur.

Muhasebe ve denetim ihtiyacı

4. Raporda muhasebe ve denetim hizmetlerine olan talebin yeterince artmamasının mesleğin gelişimini engellediği ifade edilmektedir.

Bu tespite yürekten katılıyoruz.

Toplumumuzda bu alanda var olan ihtiyaç talebe dönüşmemiştir. İhtiyacın varlığı ticari davaların çokluğundan da bellidir.

Muhasebenin belli standartlara dayanmaması, bağımsız dış denetimin yokluğu ticari davaları artırmış; dava sürecinde, deyim yerindeyse, bilirkişilik hegemonyasının kurulmasına yol açmıştır. İşletmeler açısından getirilecek bir dış denetim zorunluluğu bir yandan dava sayısını azaltacak, diğer yandan da davaların objektif biçimde sonuçlandırılmasını sağlayacaktır.

Sorumluluk

5. Raporda, muhasebeci ve denetçilerin yetersiz performanslarını gösteren dava dosyalarının ve hukuki raporların eksikliği vurgulanmaktadır.

Muhasebecinin hukuksal sorumluluğunun mevzuatımızda net olarak belirlenmemesi önemli bir eksikliklerdir. Ancak şu noktayı da belirtmek yarar vardır; ülkemizde her meslek için sorumluluk kavramı yeterince gelişmiş ve yerleşmiş değildir. Yani sorunun genel bir sorun olduğu gerçeği unutulmamalıdır.

Mesleğin bölünmüşlüğü

5. Raporda, mesleğin ve mesleki faaliyetlerin bölünmüşlüğünden söz edilmektedir.

Gerçekten meslek, hem oda olarak hem de kamu-özel sektör olarak bölünmüştür.

Kamu ve Özel Sektör bölünmüşlüğüne kısa dönemde aşılması çok kolay değildir. Çözüm mesleğin gelişmesine bağlıdır. Gelişme birleşmeyi de beraberinde getirecektir. Önemli olan mesleğin gelişmesini sağlayacak önlemlerin bir an önce hayata geçirilmesidir.

Mesleğin genel durumu

6. Raporda mesleki ahlak kurallarının noksanlığı belirtilmekte; özellikle denetim alanında mesleki eğitim ve deneyimin yetersizliğine dikkat çekilmekte; yerli firmaların bilgi ve teknik destekten yoksun olmaları vurgulanmaktadır.

Bu saptamalar doğru olmakla birlikte bazı gerçeklerin varlığı da gözardı edilemez. Özellikle kamu kesiminde bir mesleki gelenek ve belli davranış biçimleri oluşmuş; mesleki bir olgunluğa erişilmiştir. Bu bakımdan yeni metod ve tekniklere kolaylıkla adaptasyon sağlanabilir.

Ülkemizde kamu kesiminde çalışanların özel sektöre geçişlerinde zaman zaman birtakım yasal kolaylıkların getirilmesi, çoğu kişinin algıladığı gibi bunlara bir imtiyaz tanınması amacına değil, kamudaki bilgi birikiminin özel kesime transferini sağlamak amacına yöneliktir. Özellikle son zamanlarda özel sektörden kamu kesimine yönetici geçişleri de ivme kazanmıştır. Aynı şey muhasebecilik ve denetçilik mesleği için de geçerlidir.

Bu görüşlerde bir öz savunma olarak algılanmamalı; rapordaki tespitleri hafife aldığımız biçimde anlaşılmalıdır. Ancak doğru değerlendirme yapabilmek için, bu görüşlerin de altı çizilmelidir.